

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Республики Тыва

Управления образования Барун-Хемчикского района РТ

МБОУ СОШ №2 с. Кызыл-Мажалык

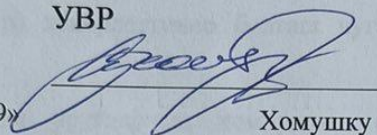
РАССМОТРЕНА

на заседании
педагогического
совета

Протокол № 1 от «29»
08. 2024 г.

СОГЛАСОВАНА

заместителем директора по
УВР

Протокол №1 от «29» 08. 2024г.

УТВЕРЖДЕНА

директор школы

Приказ №143 от «29»08.2024 г.

Сарыглар Г.Ы.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Родная (тувинская) литература»

для обучающихся 2 «б» класса

Составил: учитель начальных классов
Саая Ай-кыс Экер-ооловна

Кызыл-Мажалык 2024 г.

ТАЙЫЛБЫР БИЖИК

«Литературлуг номчулга» — эге школа өөреникчилерин уран чүүлдүн бир хевири тыва чечен чогаалдың үлегерлери-биле таныштырып өөредирэтем.

Эге класстарга литературлуг номчулга эртемнің утказы болгаш тургузуу өөреникчилернің назы-харының аайы-биле онзагай чүүлдери база класстан классче төрөөн дылының чаа сөстери-биле байып калбарган сөс курлавыры-биле тодараттынар.

Бо үеде уругларның сагыш-сеткил хайныышкыннары база миннишкиннери, хууда амыдыралчы дуржулгазы база харылзажырының арга-мергежилдери (өске кижиниң чугаазын дыңнап база билип өөренир, чугааның байдалынга дүүштүр чугаа этикедин сагып, айтырыгларга харыылаар) хевирлеттинер болгаш чугааның ажыл-чорудулгазының шупту хевирлери сайзыраар.

Баштайгы үе-чадада уругларның номчулгага сонuurгалын оттуруп, номчуттунар чаңчылдарын хевирлээри чугула. Ооң ужун номчулгага сундулуг уругну белеткээриниң элээн каш аргалары бар:

- тыва чечен чогаалдың сөзүглелдерин номчуур чаңчылдарын хевирлээр болгаш сайзырадыр;
- тыва чечен чогаалдың утказын шиңгээдип алыры-биле практиктиг билиин сайзырадыр;
- чечен чогаалдың эң бөдүүн билиглери-биле уругларны чепсеглээр;
- чечен чогаалдың сөзүглелиниң дузазы-биле долгандыр турар хүрээлел, мөзү-шынар база эстетигтиг үнелелдер дугайында билиин хевирлээр.

«Литературлуг номчулга» кичээлдериниң, өске эртемнерге бодаарга, бир онзагай чүүлү – кичээл санында чогаалдың жанр болгаш темазындан хамаарылга чок өөреникчилерниң дыл-домаанче база ниити кижизидилгезинче кичээнгейни угландыраары: сөзүглел бүрүзүн уругнун сөс курлавырын, аас болгаш бижимел чугаазын сайзырадырындан аңгыда, мөзү-бүдүш талазы-биле шынарларын хевирлээр сорулгалыг ажыглаар.

Ук эртемни өөредип тура, өске эртемнер болгаш культуралар аразында харылзааларны тургузар, ынчангаш тыва улустун аас чогаалы база чечен чогаалының үлегерлерин «Литературлуг номчулга» деп эртеминге өөредип тура, орус база өске чоннарның аас чогаалы база чечен чогаалы, хүрээлел, уран чурулга, хөгжүм уран чүүлү база күш-ажыл кичээлдери-биле холбаары көрдүнүп турар.

Эге школага «Литературлуг номчулга» деп эртемни өөредириниң **кол сорулгазы** – төрөөн дылынга медеделдиг, шын база аянный номчуп билир кылдыр чаңчыктырарда, тыва дылында бижиттинген өөредилге, эртем-популярлаг база чечен чогаал сөзүглелдериниң утказын шиңгээдип, угаап бодаар чаңчылдарын оттуруп сайзыратпышаан, бот номчулга дуржулгазынга

даянып, номчукчу бүрүн эргезин хевирлээри.

Ук сорулганы боттандылары-биле дараазында **айтырыгларны** шиитпирлээр:

- – төрөөн дылынга чугаа ажил-чорудулгазының бүгү хевирлерин (дыңнаары, номчууру, чугаалаары, бижиири) сайзыратпышаан, өске кижилер-биле харылзаа тудуп билир кылдыр чаңчыктырып өөредир;
- тыва чечен сөстү эстетиктиг шиңгээдип алырынга белеткеп, төрөөн дылынга ном номчуур сонуургалын оттуруп сайзырадыр;
- тыва чечен чогаалдың сөзүглелдери-биле ажылдап билир кылдыр чепсеглээр сорулгалыг эге практиктиг билиглерни бээр;
- чаңгыс ол-ла темага бижиттинген тыва болгаш өске чоннарның чогаалдарын деңнеп, дөмей болгаш ылгалдыг чүүлдерин тодарадып билир кылдыр чаңчыктырып өөредир;
- уругларның номчаан чогаалдарынга даянып, оларның мөзү- бүдүжүн хевирлеп тура, *эки – багай, буянныг – бак* деп чүүлдер дугайында билиглерин угаадып сайзырадыр, төрөөн чону база өске аймак кижилер чурттап турар чурту дээш чоргааралын оттуруп, тыва болгаш Россияның чоннарының культура база чечен чогаалын хүндүлөп билир кылдыр кижизитпишаан, өөреникчинин мөзү-эстетиктиг дуржулгазын байыдар.

«ЛИТЕРАТУРЛУГ НОМЧУЛГА» ДЕП ЭРТЕМНИНГ ӨӨРЕДИЛГЕ ПЛАНЫНДА ТУРУЖУ

«Литературлуг номчулга» деп өөредилге эртем базистиг өөредилге планының албан кезээнче кирип турар болгаш 2-ден 4-кү класстарга өөредири-биле класстар аайы-биле неделяда 2 шакты берип турар, ниитизи-биле – 204 шак, а бир өөредилге чылында – 68 шак.

ӨӨРЕДИЛГЕ ЭРТЕМИН ШИҢГЭЭДИП АЛЫРЫНЫҢ БОТ-ТУСКАЙЛАҢ, ЭРТЕМНЕРНИ ЧЕРГЕЛЕШТИРЕР БАЗА ЭРТЕМГЕ ТҮҢНЭЛДЕРИ

«Литературлуг номчулга» деп эртемни шиңгээдип алырының түңнелдерин ук курстун тургузуу болгаш ужур-утказынга дүүштүр тургускан болгаш башкыга ажилчын программаны тургузарынга удуртулга болур.

2 класс

«Литературлуг номчулга» деп эртемни өөренип алганының **бот-тускайлаң түңнелдери:**

- тыва чонга, улуг чурт Россияның бир кезии Тывага хамаарылгалыын билири; республиканың база Россияның девискээринде чурттап турар өске ёзу-сөөк кижилерге хүндүткелдиг болуру;

- Тываның дугайында, бодунуң хоорайы, сууру, сумузунуң дугайында чугааны тургузуп билир;

– өг-бүлениң кол үнелелдерин (ынакшыл база хүндүткел, кээргээчел болуру, бот-боттарынга дуза чедирер) тодарадыры; төрөөн чуртунга хамаарылгазы өг-бүлезинде хамаарылгалардан эгелээр деп чүвени билир болгаш ооң бадыткалдарын үлегер домактар болгаш чечен сөстөрдөн база чечен чогаал сөзүглелдеринден тывар;

– бодунуң өг-бүлезиниң дугайында чугаалап билир; өг-бүле, ада-ие база чоок дөргүл-төрөлдөр дугайында бижээн тыва чогаалчыларның чогаалдарын билир болгаш оларны автору-биле адаар;

– бодунуң база өске чоннарның аас чогаалын база тыва болгаш орус чогаалчыларның чогаалдарын билир болгаш үнелээр;

- ниити хүлээп алдынган бодалдар болгаш үнелелдерге дүүштүр чогаалдың маадырларының чоруктарын үнелээри; кижилерниң тодаргай чоруктарын эки база багай деп үнелеп, номчаан чогаалдарының маадырларынга бодунуң хамаарылгазын илередир;

– төрөөн чуртунуң бойдузунга, дириг амытаннарынга хумагалыг болурунун чугулазын медресеп билири; мөзүлүг база этиктиг шынарларны бодунга кижизидер.

Өөрөдигениң бүгү талалыг кылдыныгларын хевирлээни «Литературлуг номчулга» деп эртемни өөренип алганының эртемнерни чергелештирериниң түңнелдери болур.

Өөрөдигениң углап башкарар бүгү талалыг кылдыныглары:

– өөрөнгөн темаларынга дүүштүр башкы-биле кады кичээлдин кол сорулгазы болгаш шиитпирлээр ужурлуг айтырыгларын тодарадып тургузары; чогаалды өөренип тура, шиитпирлээр ужулуг өөрөдигениң сорулгаларын билири;

– башкының дузазы-биле кичээлдин аңгы үе-чадазында бодунуң кылыр чүүлдерин планнаары; номчаан чогаалының темазын тодарадып, сөзүглелдин кол болгаш ийиги чергениң медээлерин аңгылаар; планны тургускаш, эдерти чугаалаар, чогаалда болуушкуннарны дараалааштырып тургузар;

– проза база шүлүк чогаалдарын номчуур: аянын, чүгүртү, бүдүн сөстөп, сөстөр болгаш сөс каттыжышкыннарының адалгазын хажытпайн, ударение база интонацияны сагыыр;

– сүмелээн сөзүглелди рольдар аайы-биле номчуур, маадырларның эмоциялыг байдалын интонация дузазы-биле дамчыдып билир (дыңнадыг, айтырыг, алгы, күзел);

– сөзүглел-биде ажылды боду, эжи азы бөлүк-биле чорудар: чечен чогаалды эдерти чугаалаары-биле план тургузар, чогаалдың темазындан билдингир амыдыралчы барымдааларны демдеглээр, өөрөнгөн темазында билдинмес чүүлдерни тодарадыр; башкының салган сорулгазынга дүүштүр бодунуң чедишкиннерин база эжи-биле, бөлүккө ажылдаан түңнелдерин үнелээри;

– башкының сүмелээн үлегеринге даянып, онаалгаларның күүселдезин хынаар, башкы-биле кады онаалганың күүселдезин хынаар планны тургузар;

– чүзүн баазын өңнүг фишкалар дузазы-биле кичээл үезинде база ооң төнчүзүндө бодунуң ажылының чедишкинниг, чедишкин чок болганын демдеглээр, бодунуң чедишкиннеринге эки хамаарылгазын бадыткаар, өөредилгениң айтырыгларын шиитпирлеп тургаш, түңнелдерин экижидерин кызыдар;

– боду база башкының дузазы-биле тургустунуп келген бергелерни ажып эрттер дээш кызар;

– чедишкинниг ажылдаарынче уланган айтышкыннарның утказы болгаш ужурун медресе билер болгаш кичээлге чедимче чок таварылгада оларны ажылгаар.

Өөредилгениң угаап шигедириниң бүгү талалыг кылдыныглары:

– өөредилге номунуң иштин эки билер болгаш номда янзы-бүрү медреселерни дамчыдары-биле ажылгаан тускай демдеглелдерни болгаш символдарны практиктиг ажыл-чорудулгазынга ажылгаар;

– чогаалдың кол идеязын тодарадып билер, чечен сөстөр болгаш домактарның утказын тайылбырлаар, чогаалда бижээн болуушкуннар болгаш маадырларга авторнуң хамаарылгазын илередип тавар;

– сөзүглелден башкының айтырыгларынга харыыларны тавар база бодунуң айтырыгларын чогаадып тургузар;

– чечен сөстөр база домактарның доора утказын эскерип билер болгаш оларны боду азы ада-иезиниң, словарьларның дузазы-биле тайылбырлаар;

– номчаан чогаалының утказын үлегер домактар база чечен сөстөрниң дузазы-биле тодарадып билер; кол сөстөргө даянып, сөзүглелдин утказын тодарадыр;

– үлегер домактарны чечен чогаалдың утказы-биле дүүштүрер;

– башкының азы өөредилге ному, ажылчын кыдырааштын айтырыгларының дузазы-биле маадырның аажы-чаны, бодун ап чоруурунуң барымдааларын тодарадыр;

– 5-6 домак-биле кичээлдин темазынга хамаарыштыр бодунуң бодалын бадыткап, улуг эвес чугаа тургузар;

– шүлүк база проза чогаалдарын, улустуң база авторлуг тоолдарны деңнеп, түңнелдер кылар;

– тыва чурукчуларның чуруктары-биле, утказы дүгжүп турар үлегер болгаш чечен сөстөр-биле чечен чогаалды азы ооң эпизодун деңнеп сайгарар;

– 7-9 домак дузазы-биле бодунуң тоолун чогаадыр, төлевилел онаалгазын кылып тургаш, улуг эвес шүлүк чогаадыр;

– номчаан чүүлүн билип, ооң утказын тайылбырлаар, таблица азы схема тургузуглуг сөзүглелдерни деңнеп тургаш, номчаан медээзин демдеглээр;

– башкының база номнуң айтырыгларынга даянып, чогаалдың сөзүглелин сайгарар;

– бир чогаалдың маадырларының аажы-чаңнарын деңнеп, оларның боттарын ап чоруурунун онзагайын кылган херектеринге даянып, тодарадыр;

– чогаалдың сөзүглелинден деңнелгелерни, эпитеттерни база диригжидилгелерни тывар, оларны бодунуң чогаадыкчы ажылдарынга ажыглаар;

– тыва улустуң база авторлуг тоолдарның, тыва база орус чогаалчыларның чечен чугаалар болгаш шүлүктериниң уткаларын билир; оларның делегей болгаш орус база тыва литературага ужур-утказын билир;

– анаа биле хуулгаазын тоолдарны, анаа тоол биле чечен чугааны деңнээр; оларның дөмей болгаш ылгалдыг чүүлдерин тывар.

Харылзажылга чорударының бүгү талалыг кылдыныглары:

– номчаан чогаалынга айтырыгларны салыр база оларга харыылаар, ол ышкаш үлегерге даянып, тодараткан айтырыгларны салыр;

- башкының дузазы-биле берген үлегерге даянып, тускай темага 6-7 домактан тургустунган харылзаалыг чугаа тургузар;

– башкы база чаңгыс классчызы-биле диалогка киржир; чугаалажып турар кижизиниң чугаазын үзе кирбейн, чүнү чугаалап турарын билип алыры-биле кичээнгейлиг дыңнаар;

– эжи-биле азы бөлүк-биле ажылга киржир: кылыр ажылын үлешкеш, номчаан сөзүглелин сайгарар, ниити бодалды тывар, бодунуң көрүжү дээш туржур, дугуржуп чугаалажыр, эвилең сөстөр болгаш сөс каттыжыышкыннарын ажыглаар;

– төлевилелдин темазынга презентация белеткээр (улуг кижилерниң дузазы-биле), 4-5 слайд тургузар, чуруктар ажыглап (чурукчуларның чуруктары, тырттырган чуруктар), аас-биле чугааның кол утказын бижип тургускаш, үннүг кылыр;

– маадырның кылган херектерин үнелээрде, дылдың үнелел аргаларының дузазы-биле бодунуң бодалын илередир: шын / шын эвес, мөзүлүг / мөзү чок, хүндүлүг / хүндү чок, шын сеткили-биле / меге;

– кайы-бир онаалганың күүселдезин хынаары-биле үнелелди бөлүк-биле тургускаш, чаңгыс классчыларының чедишкиннерин үнелээр;

– янзы-бүрү аргаларны (өөредилге ному, энциклопедия, словарь, Интернет, улуг кижилер-биле чугаа, дузалал ном) ажыглап, херек материалды тывар;

– номчаан азы дыңнаан чогаалынга хамаарыштыр бодунуң бодалын чугаалаар (7-9 домак), айтырыгларны салып тура, идепкейлиг болур;

– бодунуң чугаазының сорулгазын билир; херек сөстөрни ажыглап, шынзыдарының бөдүүн аргаларын ажыглаар; бодунуң бодалын бадыткаары-биле номчаан чогаалыңга азы бодунуң амыдыралчы дуржулгазыңга даянып, барымдааларны шилип тывар.

Дараазында билиглерниң хевирлеттингени «Литературлуг номчулга» деп эртемни өөрөнгениниң эртем түңнелдери болур:

Чугаа болгаш номчулга ажыл-чорудулгазының хевирлери:

– башкының база өөреникчилерниң номчулгазы-биле янзы-бүрү жанрларның чогаалдарын (улулг эвес чечен чугаалар, шүлүк, тоолдар) дыңнап чаңчыгар;

- домакта бижик демдектеринге дүүштүр үн доктаашкыннары база интонацияны сагып, бүдүн сөстөп тода, шын номчуур;

– улулг кижилерниң сүмези-биле боду номчууру-биле азы херек медээни тывары-биле номнарны көрүп шилиир;

– тыва улустуң үлегер домактар база чечен сөстөриниң мөзү-шынарлыг утказын билир, өөренип турар чогаалы-биле оларның өөредиглиг утказын дүүштүрер; оларны чугаазыңга шын ажыглаар;

– эки база багай чүве, найырал база өскерликчи чорук, төрөөн чуртунга база өг-бүлезинге ынакшыл дугайында темаларга угаап боданырыңга өөренир;

– башкының, ол ышкаш үлегер домактың дузазы-биле номчаан чогаалының кол бодалын тодарадыр;

– сөзүглелдин адын утказы-биле дүүштүрер, сөзүглелдин утказының ооң ады-биле харылзашкак болурун медресеп билир (чүге ынчаар адаттыңган); чогаалдың маадырының характерин тодарадыр, ооң кылган херектериниң чижектерин чогаалдан тывар;

– сөзүгледи уткалыг кезектерге чарар; оларга ат бергеш, башкының удуртулгазы-биле тургускан план ёзугаар долузу-биле азы кыска эдерти чугаалаар;

– болуушкуннарның дес-дараалашкаан тодарадыр, башкының удуртулгазы-биле чогаалдың уткалыг кезектерин тывар (эгеzi, кол кезээ, төнчүзү);

– эрттирипкен сөстөр болгаш домактарны кирип тургаш, чогаалдың сөзүглелин катап тургузар;

– чуруктар биле сөзүглелди дүүштүрер;

– чогаалдың маадырларын адап, оларга характеристиканы бергеш, оларның кылган херектерин сайгаржып чугаалажыр;

– башкының база өөредилге номунда айтырылгаларга харыылап билир: «Чогаал сээң сагыжыңга кирди бе?», «Чогаалдаа чүү чүве сагыжыңга кирди азы кирбейн барды?», «Маадырларның кайызы сагыжыңга кирди?», «Сен бо таварылгада канчаар сен?»;

– номнуң ады, карты база аппарадының дузазы-биле школа база бажында библиотекадан бот номчулгага херек номну шилиир;

– билбес сөстөрүниң утказын словарь ажыглап тайылбырлаар;

– сөзүглелди маадырның сеткил-хөөнүн база характерин дамчытпышаан рольдар аайы-биле аяанныг номчуур;

– номчаан чогаалынга айтырыглар салыр;

– план тургузар, башкының дузазы-биле уткалыг кезектерин тодарадыр;

– чуруктар ажыглап, улуг эвес сөзүглелди эдерти чугаалаар;

– проза база шүлүк чогаалының онзагайларын тодарадыр;

– номчаан чогаалының дугайында бодунуң бодадын чугаалаар;

– башкының дузазы-биле сөзүглелди сайгарарының бөдүүн аргаларын ажыглаар;

– номчулганың сорулгазының аайы-биле номчуурунун хевирин (таныштырылга, өөредиглиг, шилилгелиг, дилеп тывар) медреселдиг шилиир.

Чогаадыкчы ажил-чорудулга:

– элээн каш сюжеттиг чуруктар дузазы-биле чогаалдың утказын катап тургузар;

– башкының удуртулгазы-биле сюжеттиг чуруктар ажыглап, шын эвес тургузуп каан сөзүглелди эде тургузар;

– башкының берген удуртулгазы үлегери-биле улуг эвес чечен чугаа азы тоол тургузуп чогаадыр (7 – 9 домак);

– башкының дузазы-биле коллективтиг тургускан планны азы даянырсөстөрүни ажыглап, сөзүглелди долу азы кысказы-биле эдерти чугаалаар;

– авторнун азы мадырның адындан чогаалдың утказын эдерти чугаалаар;

– класска номчаан чогаалын сайгарып турда, бодунуң хамаарылгазының барымдаазын көргүспүшаан бодадын илередип чугаалаар (таарышкан) таарышпаан);

– жанрларының аайы-биле онзагай чүүлдери сагып база бодунуң бодап алганы-биле улустун аас чогаалының биче хевирлеринге бодунуң чогаалдарын чогаадып тургузар.

Чечен чогаалдың билиглери:

– тыва улустун аас чогаалының биче хевирлерин ылгап, тыва чонга оларның культурлуг үнөзүн медресеп билир;

– башкының удуртулгазы-биле проза сөзүглелин шүлүктен ылгап билир;

– эртем талазы-биле чечен чогаал сөзүглелдеринин ылгалдарын тып билир; чечен чогаалга хамаарылгалыг сөзүглелдернин чижектерин бээр болгаш оларның ылгалын көргүскен таблицаны тургузар;

– улустун база авторлуг тоолдарның онзагайларын билир; тоолдарның угаадыгларын билир

– тоол биле чечен чугааның онзагай демдектериниң чижектерин берип тургаш, ылгалдарын айтыр;

– чечен чогаалдың маадырларының кылган херектеринге үнелелди берип тургаш, характеристиказын тургузар;

– рифма дугайында билигни билир, рифмалыг одуругларның чижектерин бээр;

– уран-чечен аргаларның чижектерин сөүглелден тывар (деңнелге, диригжидилге, эпитет);

– маадырның кылган херектерин үнелээр, башкының берген үнелелдеринге дүүштүр янзы-бүрү байдалдарда бодунуң кылган херектери-биле деңнээ

«ЛИТЕРАТУРЛУГ НОМЧУЛГАНЫҢ» ШАКТАР ҮЛЕЛГЕЗИ

2 класс (неделяда 2 шак, шупту 68 шак)

№	Темалыг кезектер	Шактар
1.	<i>Экии, Литературлуг номчулга!</i>	3
2.	<i>Өөренип өөрөн</i>	6
3.	<i>Чылдың үелери. Тодуг-догаа күзүмейни</i>	3
4.	<i>Улустуң аас чогаалы. Тоолдар</i>	9
5.	<i>Чылдың үелери. Аккыр харлыг кыжым</i>	4
6.	<i>Тос чүзүн малымайны</i>	7
7.	<i>Арыг-шевер – кадыкшылдын үндезини</i>	3
8.	<i>Улус аразындан ие караа чымчак</i>	2
9.	<i>Чылдын үелери. Хөглуг чазым</i>	4
10.	<i>Улустун аас чогаалынын биче хевирлери</i>	6
11.	<i>Бистиң бичии өннүктеривис</i>	5
12.	<i>Тоолчургу болгаи төөгү чугаалар</i>	2
13.	<i>Эштигде-хөглуг, эптигде – куштуг</i>	3
14.	<i>Ойнаксанчыг оюннарым</i>	2
15.	<i>Кижси болуру чажындан</i>	2
16.	<i>Өске чоннарнын аас чогаалы</i>	2
17.	<i>Чонум чаагай езу-чаңчылдары</i>	1
18.	<i>Чылдың үелери. Чараи чайым</i>	4
19.	Шупту	68

№	Темалыг кезектер	Шактар
1.	<i>Улустун аас чогаалынын биче хевирлери</i>	3
2.	<i>Өөренип өөрөн</i>	4
3.	<i>Чылдың үелери. Тодуг-догаа күзүмейни</i>	4
4.	<i>Эки кылган ажыл – элп читпес алдар</i>	4
5.	<i>Хөктүг ужураалдар, солун болуушкуннар</i>	2
6.	<i>Бойдустуң чажыттары</i>	4
7.	<i>Чылдың үелери. Аккыр харлыг кыжым</i>	5
8.	<i>Бойдуска хумагалыг болуулу!</i>	3
9.	<i>Авторлуг тоолдар</i>	4
10.	<i>Төрөөн чуртум камгалакчылары</i>	3
11.	<i>Улус аразындан ие караа чымчак</i>	3
12.	<i>Чылдын үелери. Хөглүг чазым</i>	3
13.	<i>Улустуң аас чогаалы. Тоолдар</i>	3
14.	<i>Бистиң бичии өннүктөривис</i>	3
15.	<i>Тоолчургу болгаи төөгү чугаалар</i>	3

16.	<i>Ойнаксанчыг оюннарым</i>	3
17.	<i>Кижиги болуру чажындан</i>	4
18.	<i>Өске чоннарнын аас чогаалы</i>	2
19.	<i>Чонум чаагай езу-чаңчылдары</i>	3
20.	<i>Чылдың үелери. Чарааш чайым</i>	4
21.	Шупту	68

ӨӨРЕНИКЧИЛЕРНИНГ ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЫЛЫНЫНГ ТҮННЕЛИНДЕ ШИՒГЭЭДИП АЛГАН ТУРАР УЖУРЛУГ ЧҮҮЛДЕРИ
2-ГИ ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЫЛЫНЫНГ ТҮННЕЛИНДЕ ШИՒГЭЭДИП АЛГАН
ТУРАР УЖУРЛУГ ЧҮҮЛДЕРИ

«Чугаа болгаш номчулга ажыл-чорудулгазының хевирлери» деп кезээ: аудирование, ыткыр болгаш иштинде номчууру, янзы-бүрү хевирнинг сөзүглелдери-биле ажыл, чечен чогаалдың сөзүглелдери-биле ажыл, аас чугааның культуразы.

Өөреникчилернинг өөренип алган турар чүүлдери:

- өөреникчи бүрүзүнүң арга-шинээнге дүүштүр номчуурунунг дүргенин чоорту улгаттырбышаан бүдүн сөстөп ыткыр номчуур;
- баштайгы таныштырылга азы шилилгелиг база катаптаан өөредиглиг номчулга үезинде иштинде номчуур;
- кыска монолог чугаа тургузар: башкының айтырыынга кыска болгаш долу харыы;
- чугаалажып турар кижизин дыңнаар (башкызы база чаңгыс классчызы): өске кижиниң харыызын катаптавайн, чаа чүүлдү немеп чугаалаар;
- 2-3 тыва чогаалчыларның аттарын адаар, оларның чогаалдарының аттарын адап, утказын кысказы-биле эдерти чугаалаар;
- чогаалдың темазын тодарадып, ооң кол бодалын аңгылап билер (башкының дузазы-биле);

- чогаалдың маадырын үнелеп, характеристикасын тургузар (оларның аттары, портрети, чугаазы) база оларның кылган херектерин үнелээр;

- сөстөрнiң уткаларын тодарадыры-биле Тыва дылдың тайылбырлыг словарын ажыглап билир.

Өөреникчи боду азы эжи-биле, бөлүк азы коллектив-биле ажылдап тургаш, дараазында чүүлдерге өөренип алыр аргалыг:

- башкының номчуп турар сөзүглелин шингээдип тура, дыңнап билир чаңчылдарын сайзырадыр;
- номчаан чүүлүнге бодунуң хамаарылгазын аас-биле илередир;
- аңгы-аңгы авторларның 2-3 шүлүүн шээжи-биле номчуур (бодунуң шилип алганы-биле);
- улуг эвес хемчээлдиг сөзүглелди эдерти чугаалаар;
- школа библиотеказындан номну азы сеткүүлдү шилип тургаш, ооң картының ханы уткалыын база «Допчузу» деп арынны ажыглаар;

- кичээлге сөзүглелдер-биле ажылдап тургаш, бажың азы школа библиотеказындан номнарны ажыглаар;

- чогаалдың сөзүглелинге хамаарыштыр айтырыгларны салыр база салган айтырыгларга харыылаар.

«Чечен чогаал билиглери» деп кезек: шүлүк чогаалының онзагай чүүлдерин (ритм, рифма дээш оон-даа өске), жанрлар аайы-биле онзагай чүүлдериниң ылгалдарын (улустуң база авторлуг тоол дээш оон-даа өске) база уран-чечен аргаларны (деннелге, диригжидилге дээш өске-даа) танып билири.

Өөреникчилерниң өөренип алган турар чүүлдери:

- дириг амытаннар дугайында база хуулгаазын тоолдарны ылгап билир;
- хуулгаазын тоолдарның онзагай чүүлдерин тодарадып билир;
- тоол биле чечен чугааны аңгылап билир.

Өөреникчилер дараазында чүүлдерге өөренип алыр аргалыг:

- уруглар аас чогаалының хевирлериниң онзагайларын эскерип билир: тоолдарның композиция болгаш сюжединиң онзагайлары, тывызыктар, уруглар ырының, көгүдүтлерниң, оюн үдээн чугааларның онзагайлары;

- чечен чогаал биле улустун аас чогаалының жанрларының аразында кызыгаарларының турум эвезин эскерип билир (чечен чугаага тоолчургу аянны кирип ажыглаары, хуулгаазын тоолдарга дириг амытаннар дугайында тоолдарның элементилерин ажыглаары дээш оон-даа өске);

- шүлүк дузазы-биле чырык өртемчейни шингээди алырының онзагайын билир.

«Өөреникчилерниң чогаадыкчы ажыл-чорудулгазы» деп кезек: роль аайы-биле номчулга, ойнап көргүзери, сөс-биле чурулга, чуруктар-биле ажыл, бодунун сөзүглелдерин тургузары.

Өөреникчилерниң өөренип алган турар чүүлдери:

- номчаан чүүлүнүн утказын билир;
- сөзүглелдин онзагай чүүлдеринге дүүштүр интонация, темп база үн доктаашкыннарын шилип билир;
- чечен чогаалды рольдар аайы-биле база илчирбелей номчуур;
- программада көрдүнгөн чечен чогаалдарны дыңнап тургаш, сеткил хайныышкынныг хүлээп алыр.

Өөреникчи боду азы эжи-биле, бөлүк азы коллектив-биле ажылдап тургаш, дараазында чүүлдерге өөренип алыр аргалыг:

- шүлүк база калбак чогаалды аянныг номчуур;
- өөредилге номунда чуруктарны топтап көргөш, оларны чечен чогаалдың сөзүглелдери-биле деңнээр;
- бодунун бодалдары болгаш хайгааралдары-биле үлежип, аас-биле чугаалаар.

2-ГИ ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЫЛЫНЫҢ ТҮҢНЕЛИНДЕӨӨРЕДИЛГЕНИҢ БҮГҮ ТАЛАЛЫГ КЫЛДЫНЫГЛАРЫНЫҢ ХЕВИРЛЕТТИНЕРИНГЕ ТҮҢНӨЛДӨРИ

Угаап шингээдирииниң ниити өөредилгениң кылдыныларынга хамарыштыр өөреникчилерниң шингээди алган турар чүүлдери:

- өөредилге номун эки билир: номда тускай демдектерни номчуп билир; херек сөзүглелди номнун «Допчузу»-биле тып билир;
- сөзүглелде аңгылаан кезекти, одуругларны база сөстөрни дүргөн тып билир;

- медээлер тыварының элээн каш хевирлери-биле ажылдаар (өөредилге ному база ажылчын кыдырааш; өөөредилге ному база словарьлар; сөзүглел база сөзүглелге чуруктар).

Харылзажылга чорударының кылдыныгларынга хамаарыштыр өөөренникчилерниң шингээдиң алган турар чүүлдери:

а) харылзажылга – кады ажылдажылга деп кызыгаарның иштинге:

- кады олурар эжи-биле ажылдаары: кылыр ажылын аразынга деңге үлежип онаажыры, бодунуң ажылын кылыры, кылган ажылын удур-дедир хынажыры;

- ажылды илчирбелей кылыры.

б) харылзажылга – удур-дедир ажылдажылга деп кызыгаарның иштинге:

- ийи аңгы көрүш биле бодалдың ылгалын көрүп, оларның кайы-бирээзин хүлээп алыр;
- чогаалдың маадырының чугаалаан көрүжүн илереткен бадыткалды сөзүглелден тывар.

Өөөредилгениң кылдыныгларынга хыналда болгаш бот-хыналда чорудуп турда, өөөренникчилер дараазында чүүлдерге өөөренип алыр аргалыг:

- кандыг-бир көрүштү сөзүглелдин одуруглары-биле бадыткаар;
- аңгы-аңгы көрүштер аңгы бадыткал барымдаалыг болур деп чүвени билир.

«Литературлуг номчулга» деп эртемниң календарь-тематиктиг планнаашкыны 2 класс

№	Темалыг бөлүү, кичээлдин темазы	Жанры	Ниити шагы	Планнатынган хуну	Факт. хуну
1.	Календарьның бирги хуну. С. Маршак	Шүлүк	1	03.09.2024	
2.	Ном. С. Сарыг-оол	Шүлүк	1	06.09.2024	
3.	Үжүк дою. К Ондар	Шүлүк	1	10.09.2024	
4.	Арыг-силиг, чараш бижиир. Ч. Кара-Күске	Шүлүк	1	13.09.2024	
5.	Өөреникчээ. С. Сарыг-оол	Шүлүк	1	17.09.2024	
6.	Школачы билип алзын. С. Маршак	Шүлүк	1	20.09.2024	
7.	Ногаан, көк болгаш кызыл карандаштар. К-Э. Кудажы	Чечен чугаа	1	24.09.2024	
8.	Берге бодалга. С. Баруздин	Шүлүк	1	27.09.2024	
9.	Бистиң проективис «Эртем чокта – эртен база дүн»	Проект	1	01.10.2024	
10.	Күскү хову. Б. Хөвөңмей	Шүлүк	1	04.10.2024	
11.	Күс Г. Скребицкий	Чечен чугаа	1	08.10.2024	
12.	Сыйтылаа күске В. Бианки	Чечен чугаа	1	11.10.2024	
13.	Дилги биле Ала-Сааскан. Тыва улустуң тоолу	Тоол	1	15.10.2024	
14.	Инек-Сокпа. Тыва улустуң тоолу	Тоол	1	18.10.2024	
15.	Хунажык анай	Тоол	1	22.10.2024	
16.	Чаан биле Күске. Тыва улустуң тоолу	Тоол	1	25.10.2024	
17.	Ийи күске. Тыва улустуң тоолу	Тоол	1	05.11.2024	
18.	Бора-Шиижек. С. Пюрбю	Авторлуг тоол	1	08.11.2024	

19.	Селбер Койгунак А. Шоюн	Авторлуг тоол	1	12.11.2024	
20.	Былааш-Сээк. К. Чуковский	Авторлуг тоол	1	15.11.2024	
21.	Коданның аян-чоруу. Г. Скребицкий	Авторлуг тоол	1	19.11.2024	
	Чылдың үелери. Аккыр харлыг кыжым			22.11.2024	
22.	Кышкы ыржыгаш. Е. Танова	Шүлүк	1	26.11.2024	
23.	Чогаадыг «Тожуда кыш»		1	29.11.2024	
24.	Харжыгаш. К. Ондар	Шүлүк	1	03.12.2024	
25.	Чаа чылдың йөрээли. Ч. Ондар Чаа чылда. С. Михалков	Шүлүк Шүлүк	1	06.12.2024	
26.	Бызаа. С.Сарыг-оол	Шүлүк	1	10.12.2024	
27.	Бодаган. С. Сарыг-оол	Шүлүк	1	13.12.2024	
28.	Кулун, С. Сарыг-оол	Шүлүк	1	17.12.2024	
29.	Халбыңмай. С. Сарыг-оол	Шүлүк	1	20.12.2024	
30.	Анай. С. Сарыг-оол Анайжыгаш. К-Э Кудажы Анайларым. Ч. Кара-Куске	Шүлүк	1	24.12.2024	
31.	Үзер хуна. Ю. Кюнзегеш	Шүлүк	1	27.12.2024	
32.	Бистиң проективис. Тос чүзүн малымайны.		1	14.01.2025	
33.	Арыг-шевер. Л. Чадамба	Шүлүк	1	17.01.2025	
34.	Чунар херек. К. Чуковский	Шүлүк	1	21.01.2025	
35.	Былчак хавактыг Федя. Н. Носов	Чечен чугаа	1	24.01.2025	
36.	Март сези. Л. Чадамба	Чечен чугаа	1	28.01.2025	

37.	Ава. <i>А. Даржай</i> Чурукка чогаадыг. И. Салчак «Ие»	Шүлүк	1	31.01.2025	
38.	Чаагай час. <i>С. Сарыг-оол</i>	Шүлүк	1	04.02.2025	
39.	Час келди. <i>С. Бюрбю</i> Чогаадыг «Час келди» (онаалга)	Шүлүк	1	07.02.2025	
40.	Бяштарның байырлалы. <i>В. Бианки</i>	Чечен чугаа	1	11.02.2025	
41.	Үш час. <i>В. Бианки</i>	Чечен чугаа	1	14.02.2025	
42.	Тывызыым - дытта, тоолум – дошта. Тывызыктажырының чуруму		1	18.02.2025	
43.	Тып көрүңерем, уруглар. <i>А. Шююн</i>	Проза-шүлүк	1	21.02. 2025	
44.	Тывар сен бе? <i>О. Сувакпит</i> Кым-дыр мен? <i>Л. Чадамба</i>	Шүлүк	1	25.02.2025	
45.	Көгудуглер.	Шүлүк тургузуглуг	1	28.02.2025	
46.	Уругларның ырлары	Шүлүк	1	04.03.2025	
47.	Бистиң проективис. Тывызыктар болгаш үлегер домактарда саннар.		1	07.03.2025	
48.	Койгунак. <i>Ю. Кюнзегеш</i>	Шүлүк	1	11.03.2025	
49.	Кушкаш. <i>А. Пушкин</i>	Шүлүк	1	14.03.2025	
50.	Шиижек оглу. <i>О. Сувакпит</i> «Болатка чоргаарланыр мен» (чогаадыг-угаадыг)	Чечен чугаа	1	18.03.2025	
51.	Чараа-чечен. <i>М. Пришвин</i>	Чечен чугаа	1	21.03.2025	
52.	Дилгиниң чеми. <i>М. Пришвин</i>	Чечен чугаа	1	01.04.2025	
53.	Инек бүүрээ. <i>Тоолчургу чугаа.</i>	Тоолчургу чугаа	1	04.04.2025	
54.	Мечи сылдыс. <i>Төөгу чугаа</i>	Төөгу чугаа	1	08.04.2025	

55.	Куу, рак болгаш шортан. <i>И. Крылов</i>	Басня	1	11.04.2025	
56.	Адазы болгаш оолдары. <i>Л. Толстой</i> . Чогаадыг «Мээң клазым найыралдыг» азы «Мээң өг-бүлөм демниг»	Басня.	1	15.04.2025	
57.	Айбааңгы. <i>О. Сувакпир</i>	Басня.	1	18.04.2025	
58.	Ойнап чору. <i>К. Ондар</i>	Шүлүк	1	22.04.2025	
59.	Матпаадыр.	Оюн -чугаа	1	25.04.2025	
60.	Хөөкүй хөкпештер ужун мегелепкеним. <i>Е. Танова</i>	Чечен чугаа	1	29.04.2025	
61.	Тимур болгаш ооң командазы. <i>А. Гайдар</i> .	Тоожудан үзүндү	1	02.05.2025	
62.	Эң эки белек. Узбек улустун тоолу	Тоол	1	06.05.2025	
63.	Үш угбашкы. <i>Татар улустун</i> <i>тоолу</i> . Чогаадыг «Авамның дузалакчызы мен»	Тоол	1	13.05.2025	
64.	Анчының чугаазы. <i>О. Сагаан-оол</i>	Чечен чугаа	1	16.05.2025	
65.	Чечектерим. <i>Э. Кечил-оол</i>	Шүлүк	1	20.05.2025	
66.	Дииң оглу. <i>С. Сурун-оол</i>	Чечен чугаа	1	20.05.2025	
67.	Элик. <i>С. Сурун-оол</i>	Чечен чугаа	1	23.05	
68.	Бистиң проективис «Чайгы дыштанылга». Бодуңну хынааш, чедиишкиннеринни үнеле.	Проект. Тест	1	23.05	

